

Nagy Éva¹

Látni, hallani a szöveget Beszédtechnikai és kiejtési gondok a rádió/televízió bemondóinak gyakorlatában

Mint ahogy a nyelv szakadatlanul változik, és használatában sokféle, ebben a tanulmányban az a célom, hogy különös tekintettel a romániai magyar audiovizuális médiára, a rádiós és tévés szöveg helyes és helytelen mérlegelésére, az alkalomhoz illő, árnyalt kifejezés kialakításának módszereire koncentrálok. Állításaimat példákkal támasztom alá.

A televíziózás elterjedésével felvetődött a kérdés: vajon a tévé nem fogja-e háttérbe szorítani a rádiót? Az eltelt időszakban beigazolódott, hogy mindkettőre szükség van – nem egymás ellen, hanem egymást kiegészítve léteznek, mindkettőnek jól behatárolt (műszakilag is mérhető) helye van a médiában. Az azonban biztos, hogy a rádiósoknak éppen a televízió hatására kellett újragondolniuk a maguk műfaját. Meg kellett újulnia a rádiós szövegek formanyelvének.

Ma már világos: a televízió nem nyomja el a rádiót. Kedvezően hat rá. Például úgy formálja a „rádiósnyelvet”, hogy – mivel működése folytán nőtt a képernyőgazdák vizuális kultúrája és igénye – képszerűbb, szemléletesebb fogalmazásra ösztönöz. A „szemrevaló” beszéd tetszik a hallgatóknak. Ízig vérig, vagyis teljes műfaji azonosulással korszerű rádiós az, aki helyes, tiszta és szép beszédével ki tudja vetíteni a „látványinformációt” a hallgatók belső kép(zelet)ernyőjére. *A szó* olyan megjelenítő eszköz, mint a festő kezében az ecset, amellyel a síkon a dimenziókat érzékelteti. A látványt *szavakkal is* lehet ecsetelni. Mindenre „képes” a beszéd, csak az ember legyen képes a szavak használatára.

A tévé szöveg nélkül, csupán a képek nyelvén is tud információt közvetíteni, míg a rádióban az auditív hatás teremti meg a potenciális élményt. Ez képszerűbb, szemléletesebb fogalmazásra kényszeríti a rádiós nyelvet, hiszen a rádiós szöveg látványinformációt „utánoz” hang segítségével. A rádióból szóló hang színe, ereje, magassága, a beszédtempó, az artikuláció, a hangsúlyozás része az információnak. Ezért fejlődhetett külön úton a rádiós szöveg és a rádióbemondó beszéde, mint a médiatudomány ága.

¹ A szerző a Bukaresti Tudományegyetem Hungarológia Tanszékén szerzett doktori fokozatot. Jelenleg államtitkári kabinetigazgató a bukaresti Oktatási, Kutatási, Ifjúsági és Sportminisztériumban; az MTA külső köztestületi tagja.

Beszélni minden egészséges ember tud, de különféle beszédhelyzetekben az alkalomnak megfelelően megszólalni, a beszédhelyzetet hangszín, hangerő, beszédtempó stb. segítségével „hallatni/láttatni” csak a profik, a szakmabeliek tudnak.

A nyilvános megszólalásnak megvannak a maga szabályai: mennyire kell átélnie a szöveget a bemondónak, mi jobb, ha azonosul vele, vagy ha távolságtartóan kívül álló? Tud-e parancsolni az érzelmeinek, vagy az emóció hatására gyorsabban lélegzik és fokozza a beszédtempót, növeli a hangerőt (például sportközvetítéskor), kérdez-e a kérdő mondatával, és mennyi szünetet kell/szabad beiktatnia a folyamatos szövegbe? Mi az értelmi/logikai, illetve az érzelmi hangsúly szerepe? Hogyan befolyásolja a beszéd dallamát a szó-, a mondat- és a szöveghangsúly?

Ezekre a kérdésekre keresek választ előadásomban, a teljesség igénye nélkül.

Vannak olyan sajátos tényezők, amelyek csak a rádióban/televízióban okoznak gondot. Ilyenek például a beszéd dinamikai változásai. Ezeket a mikrofon érzékenyen „veszi” és továbbítja a hallgatónak. Ugyancsak fontos a légzéstechnikai megoldások legfinomabb árnyalatainak kidolgozása, hiszen a mikrofon a levegő súrlódásának zörejét felerősíti, akár az inspirációs levegő okozza azt, akár a beszéd levegőnyomásának intenzitása. Ezekhez még hozzávehetjük azokat a lélektani hatásokat is, amelyek a láthatatlan közönséghez szóló szöveg értelmi és érzelmi megelevenítése közben hatnak az előadóra.

A rádió/tv-bemondó feladata általában az, hogy írott szöveget mondjon el. Látszólag, mi sem könnyebb ennél. Valójában azonban, az írott és a beszélt nyelv különbözősége miatt, hosszas előtanulmányokat, alapos felkészülést igénylő feladat.

A rádió/tv-szerűséget mint műfajt a bedolgozó írók, újságírók vagy más téren működő szakemberek nagy része nem mérlegeli.

Az írott, vizuálisan is követhető értekezés, előadás, hír, kommentár, glossza vagy vezércikk elbírja a többszörösen bővített mondatokat, a tudományos nyelvezetet. Élőbeszédre azonban csak a tö- vagy az egyszerű bővített mondat alkalmas, a többszörös alá- vagy mellérendelés nem.

Az írott szöveget a rádió/tv-ben alá kell rendelni az igényes beszélt nyelv követelményeinek. Ahhoz, hogy szépen tudjunk beszélni, először meg kell tanulnunk jól, helyes technikával beszélni, és csak azután foglalkozhatunk kiejtési problémákkal. Miért fedezhetünk fel a hivatásos előadók beszédében bizonyos hibákat? A legfőbb okok a következők:

a.) A felkészülés korlátolt lehetőségei. Egy híryanag átolvasására általában egyszerűen van lehetőség, ami nem elegendő ahhoz, hogy a szöveget a mondanivaló követelményeinek

megfelelően tudjuk emlékezetünkben rögzíteni. A bemondónak bizonyos mértékig – a megoldások szempontjából – improvizálnia kell. Egy komplikáltabb mondatszerkezet például, könnyen kizökkenheti ritmusából, ez pedig az esetek többségében hanglejtési rendellenességekben jelentkezik, sőt hangsúlyeltolódást is okozhat.

b.) A szereplés lámpaláza, az izgalom, a testi és lelki görcs nemcsak a nyelvbotlást, a közismert „baki”-t szüli, de bénítólag hat a beszéd folyamatot létrehozó szervek összmunkájára is: hadarásra vagy egyéb aritmikus beszédre késztet. Fokozza a lámpalázat a felelősség érzete, javításra ugyanis alig van lehetőség.

c.) Kisebb alkati hiba, például légzéstechnikai nehézségek, artikulációs merevségek vagy a gége rendellenes működése, néha a kellő rátermettség hiánya zavarja a magasabb fokú beszédtechnika helyes fejlődését.

d.) Stílárius nehézségek is gátolhatják a könnyen pergő, szép beszédet. A készen kapott szöveg megelevenítése mindenkor nehéz, de különösen akkor, ha stílusa inkább olvasásra, mintsem elmondásra alkalmas. Gyakran lapossá teszi a fogalmazást a hosszú éveken át egyazon témakörben mozgó szöveg. Sematikussá teszi magát a bemondói munkát.

e.) Az író/számítógépeken hiányoznak az ékezetek (í, ú, ű stb.).

f.) A hivatásos beszélő is rendszerint az ország átlagos beszédműveltségi színvonaláról indul, s ez még ma sem mondható magasnak.

g.) A külső hatás, a közélet napi beszédakusztikai élménye oly erős, hogy csak az állandó beszédtechnikai gyakorlat képes azok erejét ellensúlyozni.

Az említett kiejtési hibák közül ejtsünk néhány szót a legfontosabbokról és a rádió/televízió bemondóinak gyakorlatában leggyakrabban ismétlődőkről.

Az első csoportba foglaljuk a beszédhangok kiejtési hibáit. A szép beszéd kiindulópontja a beszédhangok színének tiszta ejtése. Nagyon sok hangtorzulást tapasztalunk. Közismert és nagyon elterjedt az é-bé háló, ún. rikkancs á: újság. De ha a torzulás nem is ilyen fülsértő mindig, azért a magyar magánhangzók kisebb-nagyobb színeltérése eléggé gyakori jelenség. Néha a szájüreg alkata már eleve elősegíti a színtorzulást, s ilyenkor a javítás is nehezebb. Máskor pedig enyhe artikulációs működés következtében az egyes magánhangzók nyitottabban hatnak. Fokozottabb mértékben nyilvánul ez meg az ajakkerítéses hangoknál; ilyeneket lehet hallani: „Ítt voltam. Odvarhelyre otazott.”

Ennek ellentéte a zártszájú beszéd, s ez kapcsolódik az affektálnak minősített kiejtéshez. Ilyenkor a magas állkapocsállás együtt jár a magas nyelvállással, s a „kedves hallgatóink”-ból, „kédvés hallgotúink” lesz. Kétségtelen, hogy tájnyelvi emlékek is belejátszanak a már nagyjából köznyelvvé vált kiejtésbe, de ha a zalai vagy székely ember

izes nyelvjárású nyilatkozatát elfogadjuk is, a rádió és televízió bemondójától vagy riporterétől irodalmi igényű köznyelvi kiejtést várunk.

A mássalhangzók hibás ejtését a szigmatizmus néven ismert „népbetegséggel” kell kezdeni. Az *sz, z, s, zs* réshangok és a *c, dz, cs, dzs* affrikáták torzult megjelenésének száma mérhetetlen. Javításuk azért olyan nehéz, mert az így beszélők túlnyomó többsége még a hiba bemutatásakor sem érzékeli a helyes és a rossz közti különbséget. A rádióban/televízióban még nehezebbé teszi a javítómunkát az, hogy a mikrofon nem egyöntetűen jelzi a sziszegő hangok hibáit. Ezeknek a hangoknak a levegőnyomása oly mértékben befolyásolja a mikrofonvételt, hogy, némely torzult sziszegőt helyes hangszínnel közvetít, viszont máskor az első beszédben tisztán megszólaló szigmát torzultan adja vissza. Ezért a mikrofon közvetítésével megszólaló szigmatizmust különleges módon kell kezelnünk és javítanunk.

Fontos megemlíteni a mássalhangzók időtartamának teljesen szeszélyes ejtési módozatait. Különösen a hosszú mássalhangzók rövid megjelenési formája harapódzott el: *eben, aban, ere, ara, halotam, kelene*. Szintén gyakoriak az *édessen, kedvessen ujjabb, órákkor, önnáló, tölle, bellöle* alakú ejtések.

Teljes zavart tapasztalhatunk a hivatásosok (rádiósok, tévések) beszédében is az *egy* szó és továbbképzéseinek ejtésében. Tudjuk, hogy hosszú *gy*-vel ejtjük a következőket: *együtt, egyes, egyet* stb. Ugyancsak hosszú *gy*-vel ejtjük az *egyelőre*, de röviddel az *egyenlőre* szót.

Megengedhetetlen az *á* hang utáni hosszú *l* rövid ejtése: *állam* helyett *álam*.

Másik közismert betűejtési hiba az *l+j* ejtése. Nagyon nehezen különböztetik meg a kötelező teljes hasonulást pl. az igék esetében: *éljen, váljon, halljuk* – helyes kiejtéssel: *éjjen, vájjon, hajjuk* (kivétel a *tolja*, melyet így is ejtünk), a nem hasonló főnevektől: *karneválja, ideálja*, stb. Szinte alig halljuk a harmadik (mintegy átmeneti) ejtési mód helyes megoldását az ilyen és hasonló szavak kiejtésében: *aljas, teljes*. Itt a két hang nem hasonul teljesen, de nem is válik tökéletesen ketté.

A magyar nyelvű rádió- és televízióadások kiejtési problémái között „előkelő” helyet foglal el az idegen nevek és szavak kiejtése és hangsúlyozása. A legfontosabb szempontok a következők: az idegen szavakat sem fonetikusán, sem hanglejtésükben nem ejtjük tökéletesen úgy, ahogyan az, az átadó nyelvben található. A helyes ejtés fonetikusán közelíti meg az eredetit: *Bétoven, Sékszpir* stb.

Az eredeti fonetikai ejtés és dallamvonal affektálnak hat és kívül esik azon a határon, amelyet a magyar fül még egységes magyar beszédnek fog fel. Az idegen név különösen akkor okoz kiejtési gondot, ha mondatbeli, esetleg ragozott szerepében beszédtechnikailag

nehezen oldható meg, például az ilyen mondatban: „... útban Genf felé.” A megoldás az, hogy lelassított tempóval hosszú é-eket ejtünk, s a hang másik felét új nyomatékkal indítjuk. Ez az egyetlen példa is arra figyelmezteti a szerkesztőket, hogy *másképpen lehet írni olvasásra szánt szöveget és másképpen kell fogalmazni az elmondásra szánt textust.*

A közéletű idegen szavakat magyarosan ejtjük: akadémia, balett. A rádió/ televízió egyes adásainak rendezőire, szerkesztőire vár az a feladat, hogy az idegen szavak, nevek ejtését megbeszéljék a „szereplőkkel”.

A beszéd folyamat hibái az előzőnél sokkal több egyéni, alkati, beidegzési problémát vetnek fel. Ebbe a csoportba tartoznak a hadarás, pattogás, a tempó és ritmus egyéni hibái, valamint más, a hangadással, mint folyamattal kapcsolatos rendellenességek.

A pszichézis eredetű kisebb hadarási tünetek megjelenése általánosnak mondható. Tudjuk, hogy hadarásról nem gyors beszédet értünk, hanem az aritmikus beszéd folyamatot: hangokat, szótagokat, néha egész szavakat nyelnek el a beszélők. Így alakul például „rendességek”, „rendellenességek” helyett.

A pattogásnak nevezett ritmushiba úgy keletkezik, hogy a beszélő nem különbözteti meg ejtésében a hosszú és a rövid szótagokat, s nagyjából minden szótagot röviden ejt.

A lepegés éppen ennek ellentéte: minden szótag megközelítőleg egyforma hosszúsággal jelenik meg. Érdekes megfigyelni, hogy a gemináták ebben a nyújtott ejtésben aránylag röviden hangzanak: „Aban látom enek fontoságát”.

Ferenczy Géza főleg nők beszédében figyelte meg a „nyekergésnek” mondott hibát. Ez abból keletkezik, hogy némelyik női hang nem képes a mondatvégek – „pont”-megoldásainak mélységét érzékeltetni; bizonyos mélységen alul már nem zárnak a hangjak. Emiatt a fonációs hiba miatt a hangjak már nem tudnak hangmagasságot érzékeltető zöngét létrehozni, csak zörejt okozó bizonytalan magasságú rezgést: ez a recsegés, vagyis a *nyekergés*, amely a mikrofon előtti mélyebb és halkabb beszédben sűrűn jelentkezik. Ez a kisebb feszültség okozza néha a szóvégek, mondatvégek elnyelését is.

Másik csoportba tartoznak a hangsúlyozási és a vele szoros kapcsolatban levő hanglejtési hibák. A fő és a mellékhangsúlyok helytelen elhelyezése magyartalan dallamvonalat alakít ki. Elterjedt mód a mikrofon előtt a magyaros hanglejtéstől távol álló, egyetlen magasságban mozgó, monoton dallamvonal. A mikrofon közelsége nagyon csábít erre az egyhangúságra, a beidegzett séma pedig tönkreteszi a gondolat szuggesztív közlésének lehetőségét is.

Mindezen megállapításokból következik, hogy nem elég a hibák tételes felsorolása, a „diagnózis” megállapítása, hanem szükség van a *sürgős* gyógyításra, a „terápiára”.

A szöveg megszólaltatóinak több felkészülési időt kellene biztosítani. Ugyanakkor fontos lenne, ha a hírszerkesztők nem tévés újságírói, hanem tévés újságbeszélői továbbképzést kapnának. Ennek egyik része lehetne a szájra-fültre fogalmazás követelményeinek megismerése, másik része beszédtechnikai és beszéd-stílus tanfolyam, hogy a hírárók füle, belső hallása is kifejlődjön a beszédírás érdekében. Ugyancsak ehhez a kérdéskörhöz tartozik, hogy állandó (tovább)képzéssel tanítani–nevelni kell az új munkatársakat. Párbeszédet kellene kialakítani néhány bemondóval, olyanokkal, akik a kölcsönös és közös gondokról érdemben és gyakorlatban tudnak szólni, akikkel meg lehetne beszélni a közös gondokat.

A szituáció, a szöveg és a szándék együttese, mint a beszéd hangzásának determinánsa

Tudjuk, a nyelvnek két fő realizálódási formája van: az írott beszéd és az elhangzó beszéd.

Az írott parole létrejöttének legfőbb jellemzője, hogy a kommunikációt előkészítő folyamatok után a gondolatok megfogalmazása és rögzítése viszonylag hosszabb és rendszerint elmélyült alkotói folyamat vagy cselekvéssor. Ennek során az adó, a kommunikátor „gondolkodva fogalmaz”, azaz a mondanivalójának megfelelő nyelvi formát úgy alkotja meg, hogy tudatosan is és öntudatlanul is állandóan latolgatja, megfelelőek-e a szavak, kifejezések, grammatikailag helyes-e, pontos-e a mondat szerkezet, elég tömör-e a kifejezésmód, alkalmazkodik-e annak a műfajnak, műnemnek stílusi szabályaihoz, amelyben gondolatait elmondja. S főleg arra ügyel megfelelő-e szövege az írásosság szabályainak. Az így megfogalmazott írásművet az jellemzi, hogy sok benne a tömör, ún. szimultán mondat. Példa: „George Jouwlan az Európai Szövetségi Erők parancsnoka ma Bukarestben közzétett nyilatkozatában elmondta, hogy Romániának az Észak-Atlanti Szövetségbe való belépése a két fél politikai határozatának ügyét képezi, a Béképartnerség pedig egy olyan viszony, amely a jövőben fog kiteljesedni.”

A beszélt, pontosabban *elhangzó parole* realizálódásának két fő változatát különböztetjük meg. Ezek közül az egyik közvetlen kommunikáció során elhangzó beszéd vagy élőszó, a másik pedig a *felolvasás* vagy reprodukció, vagy az *interpretálás*. Ennek lényege az, hogy az elhangzó parole minden körülmények között egy korábbi, kötött szövegű írásos kommunikációra épül. Először a gondolatok nyelvi formába öntése az írásosság, az írásos kommunikáció törvényszerűségeinek megfelelően készül el, majd a „közvetlen interperszonális kommunikáció” során a „befogadó” nem a szöveg írásváltozatával találkozik, hanem annak hangzó (felolvasott vagy betanultán interpretált) változatával. Az írásművet

ráadásul nem is mindig a szerző szólaltatja meg, hanem nagyon gyakran hírolvasó, előadóművész stb. változtatja át az írásos kódot akusztikus kóddá. Az ilyen elhangzó parole megjelenhet közvetlen interperszonális kommunikációban (pl. előadás, ünnepi beszéd stb. felolvasásakor), s megjelenhet közvetett, áttételes vagy kevert kommunikáció formájában is. Ilyen közvetett kommunikáció a rádió és televízió adásainak többsége.

Az ily módon elhangzó beszédet azért kell elkülönítenünk a spontán élőlőszótól, mert a megszövegezés módja az írásos mondatszerkesztés szabályainak felel meg, ezért a szöveg grammatikai megszerkesztettsége pontosabb, feszebb, mint a spontán élőlőszóé. Következésképpen hangzásvilága (intonációja, ritmusa) is más: az írott szöveg rejtett dallamvilágának felel meg. Ez azt jelenti, hogy a felolvasott (vagy interpretált) szöveg hanglejtése emelt hangfekvésben, szűkebb hangterjedelemben, de nagyobb ívekben „kiénekel” dallamokkal mozog, és a dallamvezetés „jóslásértéke” erőteljesebb, mint az élőlőszóé. Az intonáció összefogja és tagolja a szó és a mondatszerkezeteket, értelmezi, elkülöníti a kétarcú szószerkezeteket. Ugyanakkor világos előrejelzést ad a mondat szerkezetének felépítésére, hosszára, lezáródására s a következő mondat kapcsolódására. Az is jellemzi a felolvasás hangzásvilágát, hogy ritmusa, tempója kiegyenlítettebb, s a szövegnek szünettel vagy intonációval – hanglejtéssel való tagolása szinte mindig szerkezeti határra (a szószerkezetek vagy a tagmondatok határára) esik. Az is jellemzi az ilyen írott szövegre épülő reprodukciót, hogy a beszéd attitűdjét vagy az attitűdök változását jelző váltások (hangsúlyozás, ritmusváltás, fekvésváltás stb.) mindig kimódoltabbak, tudatosak, ezért szinte sohasem hatnak spontánul.

A felolvasás ezen általános jellegzetességeit színezik tovább azok a beszédszándékok, amelyekkel a megszólaltató hangosítja a szöveget: reális közlés igénye, a teljes azonosulás érzékeltetése, a „kivülállás” vagy elhatárolás kifejezése, azután idézés, spontán beszédhez közelítés, magyarázás, stb. Ezek azonban messze vezetnek. Néhány szándék kivételével azonban sohasem tudják felkelteni a spontán beszéddel és a szöveggel, tartalommal való teljes azonosulás képzetét.

A hírfelolvasás dallamformái

A felolvasás dallama nemcsak magasabb hangfekvésben, szűkebb hangterjedelmében különbözik a beszéd dallamától. A felolvasott mondatok általában hosszabbak, de rövidebb szólamokra tagolódnak. Ez részben azzal is összefügg, hogy a hírfelolvasó gyakran nem látja előre a teljes mondatot, a beszélő viszont tudja, hogy mit akar mondani. Nemcsak rövidebbek a szólamok, hanem szabályosabbak is. A hírfelolvasásban szinte egyenlő időközökben

követik egymást a hasonló súlyú nyomatékok. A nyomatékos szótagokat többnyire két, három vagy négy hangsúlytalan szótag választja el egymástól. A szabályos nyomatékeloszlást követi a dallam is. Sohasem változik olyan szeszélyesen, mint a nyomaték súlyát szabadabban változtató, igen különböző terjedelmű számokat létesítő spontán beszédben.

A hírfelolvasás hagyományossá vált vezérmotívuma közepmagas hangfekvésű, szekundon belül mozgó dallam. A szólamok is szintet tartanak, s a hang csak az utolsó szólamban lép le az alaphangra.

Gyakori a kétszintű megoldás is. A dallam ezúttal felső és alsó szinten mozog. A két szint közötti távolság kvart vagy kvint. Több változata is van e témának. Gyakran egy-egy szólam alkotja a felső és alsó dallamvonalat, amely csak a szólamok végén ereszkedik enyhén.

Példák: „...E viszonyt tovább örökölték a leszármazottak is...”²

„...Különös meglepéssel távoznak Bukarestből...”

Máskor rövidebb szólamokból tevődik össze a két dallamvonal, például: „Műsorunk folytatásaként a *Gyökerek* című rovatot sugározzuk.”

Jellegzetes a tagadó mondat dallamának váratlan esése. A *nem* szó kevésbé „célszerű” semlegeshangú felolvasásban felső szinten állna. Például:

Elevenebb, változatosabb egy harmadik „téma”. A nyomatékos szótagot mintegy szűkített kvint „lelépés” követi az első szólamban. Ez a lelépés visszhangszerűen ismétlődik a következő szólamokban, hangterjedelme azonban fokozatosan csökken. Például:

Beszéd közben az említett magasságok és terjedelmek még tovább árnyalódnak. Az érzelmek magasságán és hangterjedelmén belül, a logikai-gondolati egységeknek

² A példákat a Román Rádió Nemzetközi Szolgálata, illetve az RTV bukaresti Magyar Nyelvű Adásainak híryanagából válogattam. A példanyag saját gyűjtésem.

megfelelően, szintén különböző magasságban mozog a beszéd dallama. Elsősorban a gondolati egységeknek a hanglejtése mozog má-más magasságba. Ezek az egységek írásban külön bekezdést alkotnak.

Ezeken belül a mondatoknak és kisebb egységeiknek, a kisebb-nagyobb hangsúlyszakaszoknak, szólamoknak, valamint a közbeékelődéseknek a hanglejtése is más-más fekvésbe kerülhet. Rendszerint három fekvést: mély-, közép- és magas fekvést különböztetünk meg és használunk, természetesen az értelemnek, a mondanivalónak, a mondatszerkezetnek, a szöveg logikájának megfelelően. Ezek a fekvésváltások jelzik az értelmi, logikai összefüggéseket, kapcsolatokat. Ezekkel különítjük el, zárjuk közre a közbevetéseket, a mondanivaló szempontjából mellékes vagy kevésbé fontos, vagy magától értetődő részeket stb. Pl. beszédünkben a közömbös részek szokásos átlagmagasságát egy ún. középső fekvés jellemzi. A zárójelben, a gondolatjel között levő részeket, a közbevetéseket ennél mélyebb fekvésben mondjuk, az idézőjeles részeket magasabb hangfekvésben, stb.

E kisebb, mondatnyi, tagmondatnyi, szólamnyi, hangsúlyszakasz nagyságú egységeken belül a nyelvi formának, a mondatok megszerkesztettségének és az érzelmeknek megfelelően követi egymást, ill. változik az egységnyi részek hanglejtése, dallamformája, a lejtés(formák) tendenciája – Csúri Bálint szavaival –, a hangnem.

Következésképpen, nagyon fontos lenne, de a mai napig sem állapítottak meg semmiféle beszédminimumot, amely mérce alatt senki sem juthatna mikrofonhoz. Ez természetesen a külső előadókra és néha még a riportalanyokra is vonatkozna. Írók, tudósok, művészek, különböző szakemberek között meg lehetne találni azokat az előadókat, akik nemcsak hivatásukat, szakmájukat képviselnék magas színvonalon, de akiknek előadói, tehát beszédbeli képességük is megfelelő lenne.

Összefoglaló: *Jelen tanulmány hangsúlyt fektet a rádióban és televízióban használt nyelvezetre és az elhangzó szöveg interpretálására, kommunikativitására. A szerző a beszéd általános jellemzéséből kiindulva, a megszólalás, megszólaltatás kérdését fejtegeti. Ezeket követi a szöveg és a hangzásforma kapcsolata, a műfaj és az akusztikus stílusideál kapcsolata, valamint a szöveg hangzásának/intonálásának szerepe, hangsúlyt fektetve a szöveg és a szuprasegmentális eszközök kapcsolatára. Ez a kérdés a rádió- és tévéhírek szövegformájára és megfogalmazási, megszólaltatási gondjaira épül. Minden példával van alátámasztva a Román Rádió Nemzetközi Szolgálatának, illetve az RTV bukaresti Magyar Nyelvű Adásaiban elhangzott szavakkal, mondatokkal, szószerkezetekkel, valamint kérdésekkel, ugyanis a szerző – szerkesztő-bemondóként – több éven át ezekben a szerkesztőségekben dolgozott.*

Irodalomjegyzék

Bacsó Béla (szerk.): *Szöveg és interpretáció*. Cserépfalvi Kiadása, Budapest, 1997.

- Buda Béla: *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Membrán könyvek/19. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1988.
- Csákvári József–Malinák Judit: *Média-galaxis*. Szimbiózis Kiadó, Budapest, 1998.
- Grétsy László (szerk.): *Nyelvészet és tömegkommunikáció I–II*. Membrán könyvek. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1985.
- Grice, Paul: Jelentés. In Pléh–Síklaki–Terestyéni (szerk.): *Nyelv, kommunikáció, cselekvés I*. Budapest, 1988. 203–14.
- Griffin, Em: *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Harmat Kiadó, Budapest, 2003.
- Jakobson, Roman: A nyelv és egyéb kom. rendszerek viszonya. In *Hang-jel-vers*, Budapest, 1972. 93–111.
- Képes György: *A látás nyelve*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1979.
- Nagy Éva: *Szöveg és interpretáció a mass-médiában*. PONT Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2005.
- Nagy Éva: *Látni, hallani a szöveget – a szöveg kommunikativitása a romániai magyar audio-vizuális médiában*. Tankönyvkiadó, Bukarest, 2008.
- Nyelvészet és tömegkommunikáció. I–II*. Budapest, 1985.
- Pléh Cs.–Síklaki I.–Terestyéni T. (szerk.): *Nyelv, kommunikáció, cselekvés I–II*. Budapest, 1992.
- Ong, Walter J.: A szöveg mint interpretáció. In Nyíri Kristóf–Szécsi Gábor (szerk.): *Szóbeliség és írásbeliség. A kommunikációs technológiák története Homérosztól Heideggerig*. Áron Kiadó, Budapest, 1998, 143–165.
- Petőfi S. János: A verbális és képi összetevőből felépített kommunikátumok tipológiájához. In Petőfi S. János–Békési Imre–Vass László (szerk.): *Szemiotikai szövegtan*. JGYTF Kiadó, Szeged, 2001. 61–5.
- Péntek János: *Teremtő nyelv*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1988.
- Péter Mihály: A publicisztika nyelvéről. In Sándor Géza (szerk.): *Emlékkönyv Fábrián Pál 70. születésnapjára*. ELTE, Budapest, 1993.
- Róka Jolán: *Az újságszövegek szerkesztési és stílustipológiája*. Budapest, 1986.
- Róka Jolán: *Kommunikációtan*. Századvég Kiadó, Budapest 2002.
- Róka Jolán (szerk.): *Média az ezredfordulón*. Szegedi Tudományegyetem, 2000.
- Róka Jolán: *Kommunikációtan – Fejezetek a kommunikáció elméletéből és gyakorlatából*. Századvég Kiadó, Budapest, 2002.
- Róka Jolán: A nem verbális és vizuális kommunikáció stíluslehetőségei. In Szathmári István (szerk.): *Hol tart ma a stilisztika?* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 349–386.
- Saussure, Ferdinand de: *Bevezetés az általános nyelvészetbe*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1967.
- Szecskő Tamás: *A rádiózás lélektani és szociológiai problémái*. Magyar Rádió, Budapest, 1966.
- Tannenbaum, P. M.: *A televíziózás szociálpszichológiája*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest 1985.
- Terestyéni Tamás: *A beszéd és a tömegkommunikációs eszközök*. AnyT, 1972/VIII. 201–212.
- Tolcsvay Nagy Gábor: *A szövegek világa*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1994.